

О. О. Нігрєєва

к.ю.н., доц.

ЩОДО ОБ'ЄКТІВ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ *ERGA OMNES* У МІЖНАРОДНОМУ ПРАВІ

Зобов'язання *erga omnes* є одним з концептів міжнародного права, що набуває все більшої актуальності. Це пов'язано із необхідністю у формуванні міжнародно-правових механізмів, які б дозволили здійснювати охорону та захист найбільш значущих для окремих держав та людства у цілому цінностей. Однак наразі відсутнє чітке нормативне регулювання та навіть доктринальне розуміння визначальних характеристик цієї групи міжнародних зобов'язань. Багато запитань викликають об'єкти, яких можуть стосуватися зобов'язання *erga omnes*.

Однією з останніх новел Міжнародного Суду у контексті визначення зобов'язань *erga omnes* є його Консультативний висновок щодо архіпелагу Чагос від 25.02.2019. Пункт 180 висновку містить наступне положення: «Оскільки повага до права на самовизначення є зобов'язанням *erga omnes*, усі держави мають юридичний інтерес у захисті цього права...» [1]. На наш погляд, наявність загального юридичного інтересу щодо захисту певних об'єктів є однією з визначальних характеристик зобов'язань *erga omnes*.

«Загальний інтерес» чи «інтерес міжнародної спільноти як цілого», як здається, має стосуватися об'єктів, просторів чи моральних цінностей, збереження та використання яких має надзвичайну важливість для всього міжнародного співтовариства. Часто у цьому контексті посиляються на «загальну спадщину людства» (*common heritage of humankind*), хоча об'єкти, яких може стосуватися такий «загальний інтерес», іноді виходять за рамки останнього концепту. Професор Paolo Picone визначає їх як «загальне надбання» (*global commons*) [2, с. 301]. Майже не викликає заперечень віднесення до цієї групи благ, що охороняються завдяки імперативним нормам міжнародного права. Однак їхній перелік теж потребує уточнення, адже немає єдності думок щодо того, чи співпадають норми, які встановлюють зобов'язання *erga omnes*, із нормами *jus cogens*.

Зупинимось на таких потенційних об'єктах зобов'язань *erga omnes*, як «загальна спадщина людства» та «загальне надбання». У літературі можна зустріти спроби ототожнювати їх. Наразі без сумнівів визнають такими, що мають статус загальної спадщини людства, тільки кілька просторів, хоча останнім часом їх список намагаються доповнити об'єктами, що не відповідають юридичному змісту принципу загальної спадщини людства [3, с. 92].

Принцип загальної спадщини людства розглядається як звичаєва норма міжнародного права, застосування якої, однак, є неоднозначним. Об'єктами, на які поширюється її дія, виступають простори та їхні ресурси, що знаходяться поза юрисдикцією держав. Джерела міжнародного права не містять ні вичерпного переліку таких просторів, ні їхніх ознак, які, як наслідок, виокремлено в науці міжнародного права. Однозначно визнаними об'єктами загальної спадщини людства є глибоководний район морського дна, космос, включаючи небесні тіла, а також Антарктика, хоча і з певними застереженнями. Є пропозиції віднести до них також відкрите море, кіберпростір і людський геном. Однак через різноманітність і невідповідність класичному розумінню принципу загальної спадщини ці об'єкти зараз складно однозначно визнати «загальною спадщиною людства» [3, с. 92].

Додаткові труднощі у визначенні переліку таких об'єктів викликає також все більш часте вживання в літературі і наукових дослідженнях терміна «загальне надбання». Він не визначений в нормативному масиві міжнародного права і є ще більш розмитим, адже до категорії загального надбання відносять як простори та їхні ресурси за межами національної юрисдикції, так і ресурси, щодо яких діє національна юрисдикція держав. Наприклад, дощові тропічні ліси, біорізноманіття тощо. У зв'язку з цим ототожнення об'єктів загального надбання та об'єктів загальної спадщини людства здається передчасним.

Що ж до їх віднесення до об'єктів зобов'язань *erga omnes*, то таке припущення потребує додаткових досліджень. Зважаючи на те, що провідну роль в утворенні або ж визнанні наявності цих зобов'язань відіграє Міжнародний Суд ООН, перш за все, потрібно дослідити його практику та проаналізувати ті види зобов'язань *erga omnes*, які вже є визнаними. Наявність зобов'язань *erga omnes* можна констатувати у таких сферах міжнародних відносин, як: 1) підтримання міжнародного миру та безпеки; 2) забезпечення права народів на самовизначення; 3) забезпечення дотримання прав людини. Питання щодо визнання статусу *erga omnes* щодо зобов'язань у природоохоронній сфері залишається наразі відкритим, хоча це твердження знаходить усе більш широку підтримку у доктрині міжнародного права [4, с. 168–169]. Як здається, саме у контексті останніх могли б отримати охорону об'єкти, що відносяться до «загальної спадщини людства» та «загального надбання». Принаймні, у їх сучасному тлумаченні. Разом з тим більш широке розуміння змісту цих концептів, особливо, концепту загального надбання, та його можливе збагачення благами не тільки матеріального, але й нематеріального характеру (наприклад, так звані глобальні суспільні благами), відкриває перспективи для віднесення цих концептів до об'єктів зобов'язань *erga omnes* та подовження переліку останніх.

Список використаної літератури

1. Legal Consequences of the Separation of the Chagos Archipelago from Mauritius in 1965: Advisory Opinion of International Court of Justice (ICJ) of February 25, 2019. URL: <https://www.icj-cij.org/files/case-related/169/169-20190225-01-00-EN.pdf> (дата звернення: 01.11.2020).
2. Picone P. *Obblighi «erga omnes» e uso della forza*. Napoli : Editoriale Scientifica, 2017. 691 p.
3. Nihreieva O. O. The Common Heritage of Humankind and Global Commons: Interrelation between Concepts. *Правова держава*. 2020. Т. 39. С. 86–93.
4. Нігреєва О. О. Види зобов'язань erga omnes у сучасному міжнародному праві. *Вісник Південного регіонального центру Національної академії правових наук України*. 2020. № 1. С. 162–170.